

Stockholm och studieförbunden

EN RAPPORT FRÅN FOLKBILDNINGSFÖRBUNDET

Källor:

Rapporten baseras på offentlig statistik för 2013/2014. Uppgifterna har hämtats från rapporter och hemsidor från nedanstående organisationer. Därutöver har även egna beräkningar gjorts.

Biblioteksforeningen: www.biblioteksforeningen.org

Folkbildningsrådet: www.folkbildning.se

Statistiska centralbyrån: www.scb.se

Socialstyrelsen: www.socialstyrelsen.se

Skolverket: www.skolverket.se

Sveriges kommuner och landsting (SKL): www.skl.se

Stockholms läns Landsting: www.sll.se

Stockholm och studieförbunden - En rapport från Folkbildningsförbundet

Text: Kerstin Mikaelsson

Layout: Lill Perby

www.studieforbunden.se

Regionala rapporter, Folkbildningsförbundets material 2014:4

Förord

Studieförbunden med 374 medlems- och samverkansorganisationer verkar i hela Sverige, i alla landets kommuner. Studiecirkeln där människor söker kunskap tillsammans utifrån ett specifikt intresse och lusten att lära är grunden för studieförbunden. Tillsammans genomför studieförbunden årligen cirka 271 000 studiecirklar, med över 648 000 unika deltagare. Andra folkbildningsaktiviteter, i friare och flexiblare former än studiecirkeln, samlar varje år mer än 900 000 deltagare och ett stort antal kulturprogram lockade 2013 19 miljoner besökare. Kommunernas generella bidrag till studieförbunden har nästan halverats de senaste tjugo åren. Det oroar oss.

Staten ser folkbildningen som en viktig del i att stärka människor i att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen. Studieförbunden bidrar till statens mål att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället. Vi tror att studieförbunden behövs för att möta människors lust till skapande och lärande, för att öka förståelse och tolerans i samhället och för att fler idéer ska gro. Genom bidrag som inte öronmärks till specifika projekt och aktiviteter kan studieförbunden genom folkbildning på bred front bidra till att stärka och utveckla demokratin.

Folkbildningsförbundet är intresseorganisation för de tio studieförbunden. Under 2013 och 2014 publicerar vi ett antal rapporter som belyser läget i olika regioner i Sverige. Vi började med Skåne, fortsatte med Västernorrland och Södermanland och nu har turen kommit till Stockholms län. Hur ser det ut med utbildning och arbetsmarknad? Hur mår demokratin och kulturen? Och förstås; vilket stöd får studieförbunden från kommunerna i Stockholmsregionen?

Vi hoppas att rapportserien ska kunna vara ett underlag för diskussioner mellan studieförbund på lokal/regional nivå och kommuner/regioner. Folkbildningen har i dag en relativt stark ställning i Stockholm men det finns ett behov av att prata om folkbildningens syfte och studieförbundens verksamhet i Stockholm. Vi hoppas att sådana diskussioner ska leda fram till att fler kommuner ser vad studieförbunden kan bidra med. Att nio av kommunerna i länet inte ger något generellt bidrag till studieförbunden bör förändras samtidigt som Södertälje som toppar listan över bidrag till studieförbunden kan få fler goda argument för sitt beslut.

Folkmängd: 2 127 006

Antal kommuner: 26

Största kommun: Stockholm (881 235 invånare)

Minsta kommun: Nykvarn (9 442 invånare)

Om Stockholm

Stockholmsregionen är Sveriges mest tätbefolkade och befolkningsrika region som omfattar såväl landets huvudstad, Stockholm, som en av landets nyaste kommuner Nykvarn. Till skillnad från många andra delar av landet är en av Stockholmsregionens främsta utmaningar att kunna härbärgera den stadiga befolkningstillväxten i regionen. Av de 15 kommuner i Sverige som växer snabbast ligger elva i Stockholms län.

Stockholms län består av drygt 2,1 miljoner människor fördelade på 26 kommuner. Störst av dessa, och länets naturliga centrum, är Stockholms stad med knappt 900 000 invånare eller 41 procent av befolkningen. Utvecklingen för denna kommun är på grund av dess storlek avgörande för utvecklingen av länet som helhet. Rikets tre kommuner med lägst arbetslöshet – Danderyd, Vaxholm och Vallentuna – återfinns alla inom Stockholms läns norra delar. I andra änden av skalan, och på den södra sidan i länet, återfinns Södertälje som istället har rikets fjärde högsta arbetslöshetsnivå och Botkyrka som hamnar på elfte plats i riket. Det finns tydliga socioekonomiska skillnader mellan kommunerna i Stockholm som speglas inom såväl arbetsmarknad som utbildning och tilltro till demokrati.

Stockholm och arbetsmarknaden

Arbetsmarknadsstrukturen i Stockholms län skiljer sig ifrån andra län på många sätt, inte minst det faktum att här finns Sveriges största arbetsmarknad med både nationella och internationella näringar. Länet sysselsätter också människor från andra län såsom Uppsala och Södermanland då drygt 100 000 dagligen pendlar till Stockholm för att arbeta. Det är en expansiv region som bygger på en kunskapsintensiv tjänstesektor med tillgång till välutbildad arbetskraft. Det finns skillnader mellan kommunerna i länet vad det gäller arbetsställen och sysselsättningsgrad. I jämförelse med riket har Stockholm en lägre andel arbetslösa.

Procentuell andel av total sysselsättning				
	Jordbruk och Skog	Industri	Privata tjänster	Offentliga tjänster
Stockholms län	0,30 %	14 %	56 %	27 %
Sverige	2 %	12 %	53 %	33 %

Källa: Arbetsförmedlingen

Medelinkomsten i Stockholms län är 301 100 kr/år vilket är högre än genomsnittet i Sverige, 250 100 kr/år. Den genomsnittliga skattesatsen för Stockholms län är 30,39 % vilket är lägre än riksgenomsnittets 31,86 %.

Arbetslösheten är något högre för gruppen utrikesfödda i jämförelse med totala andelen arbetslösa men är lägre i jämförelse med andelen arbetslösa utrikesfödda i hela landet. Den genomsnittliga ungdomsarbetslösheten är 5,4 % i Stockholms län vilket är lägre än riksgenomsnittet på 9,4 %. Det skiljer sig dock mycket mellan kommunerna, exempelvis är 10 % av de unga arbetslösa i Botkyrka och Södertälje.

Stockholm presterar ofta betydligt bättre än riksgenomsnittet inom flertalet områden på arbetsmarknaden. Färre hushåll än riksgenomsnittet tar emot ekonomiskt bistånd i Stockholm län även om det finns undantag för kommuner som har högre andel som tar emot ekonomiskt bistånd och en högre arbetslöshet än andra delar av landet. Det är tydligt att det skiljer mycket mellan olika delar av länet när det kommer till arbete, i synnerhet för unga och invandrare.

	<i>Stockholms län</i>	<i>Riket</i>
Andel arbetslösa	5,2 %	6,5 %
Andel öppet arbetslösa	3,3 %	3,4 %
Andel med ekonomiskt bistånd	3,1 %	4,2 %
Högst andel med ekonomiskt bistånd	8,7 % (Södertälje)	11,9 % (Sorsele)
Lägst andel med ekonomiskt bistånd	0,9 % (Danderyd)	0,6 % (Vellinge)

Källa: arbetsförmedlingen.se & socialstyrelsen.se

Stockholm och demokratin

*Statens syften med stödet för
folkbildningen:*

*Att stödja verksamhet som bidrar till att
stärka och utveckla demokratin,*

*Bidra till att göra det möjligt för
människor att påverka sin livssituation och*

Valdeltagandet i Stockholm är strax över riksgenomsnittet i riksdagsvalet och liknande vad gäller kommunalvalet. Valdeltagandet ökade 2010 med 2 % i Stockholms län i jämförelse med det tidigare valet. Alliansen med tyngd på Moderaterna har under en tid varit de dominerade partierna inom länet och Socialdemokraterna har haft en sämre ställning jämfört med andra delar av landet.

Andelen av befolkningen som är medlem i ett politiskt parti har sjunkit drastiskt under de senaste decennierna. Omkring 5 % av medborgarna i Sverige anger att de är medlemmar i ett politiskt parti, jämfört med 15 % i mitten av 1980-talet. I Stockholms län finns det 4724 förtroendevalda och 97 % av dem är fritidspolitiker.

Botkyrka, Sundbyberg och Täby har högst representation av unga inom lokalpolitiken och Vallentuna har störst andel utrikesfödda bland förtroendevalda. I samtliga kommuner finns det högre representation av högutbildade förtroendevalda än den genomsnittliga utbildningsgraden bland medborgarna. Det kan därmed finnas en snedvriden representation bland de förtroendevalda politikerna i Stockholm, på samma sätt som i övriga delar av landet. Demokrati-barometern (SKL 2013) beskriver att Salem, Danderyd och Sollentuna är de kommuner som har flest medborgare som är nöjda med den insyn och det inflytande invånarna har över sin kommuns beslut och verksamheter. Österåker och Haninge är två av de kommuner i länet som har lägst förtroende vad gäller invånares inflytande och arbetet för kommunens bästa. Stockholms län som helhet har lägre förtroende för förtroendevalda än riket överlag.

Förtroendet för demokratin påverkas av faktorer som utbildningsnivå, situation på arbetsmarknaden och grad av engagemang i föreningslivet. De som är högutbildade, äldre och etablerade på arbetsmarknaden har över lag större förtroende för demokratin än nyanlända invandrare eller arbetslösa och lågutbildade unga. De ekonomiska och sociala klyftorna inom Stockholms län avspeglas i skillnader i valdeltagande mellan kommuner. Unga och utrikes födda hade lägst valdeltagande i de olika valen 2010 medan äldre inrikes födda kvinnor tenderade att använda sin demokratiska röst mer.

	Valdeltagande 2010	
	Stockholms län	Riket
Kommunval	81,4 %	88,4 %
Riksdagsval	86,7 %	84,63 %
Högst kommunval	89,2 % (Danderyd)	90,5 % (Lomma)
Lägst kommunval	72,8 % (Botkyrka)	61,0 % (Haparanda)
Högst riksdagsval	90,5 % Danderyd)	91,3 % (Lomma)
Lägst riksdagsval	78,8 % (Botkyrka)	71,0 % (Haparanda)

Källa: Valmyndigheten och SCB

Stockholm och utbildningen

Statens syften med stödet för folkbildningen:

Bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället.

Stockholms län har generellt sätt en högre utbildningstradition än landet i genomsnitt, i synnerhet är det en högre andel som studerat tre år eller mer på universitet. Kvinnor tenderar att ha en högre utbildningsnivå på gymnasienivå samt universitetet även om männen dominerar på forskarutbildningar. Det finns en lång historia av verksamheter som ställt krav på högt utbildad arbetskraft. Inom Stockholms län finns det ett stort antal högskolor och universitet, några av de mest framgångsrika nationellt men även internationellt är Stockholms universitet, Handelshögskolan, Karolinska institutet och Kungliga Tekniska högskolan. Även folkhögskolorna finns i storstadsregionen med 27 skolor som har en bredd av olika inriktningar.

Vad det gäller lägre utbildning skiljer det sig mycket mellan de olika kommunerna i Stockholm. Totalt sett har grundskoleelever i Stockholm ofta högre betyg och når oftare gymnasiebehörighet än elever i resten av landet även om var tionde elev går ut nian utan gymnasiebehörighet i Stockholms län. Socioekonomiska omständigheter så som föräldrarnas utbildningsnivå är en bakgrundsfaktor som har störst betydelse för elevens resultat. Av de som har föräldrar med endast förgymnasial utbildning var det 39 % som inte klarade att få behörighet till gymnasiet.

UTBILDNINGSNIVÅ ¹	Andel av befolkningen %	
	Stockholms län	Riket
Folk-/grundskola	20 %	14
Gymnasium högst 2 år	32,1	25,5
Gymnasium 3 år	20,4	20
Eftergymnasial utb <3 år	14,7	14,5
Eftergymnasial utb >3 år	18,3	23
Forskarutbildning	0,4	1
Övrigt/uppgift saknas	0,9	4

Källa: SCB

¹ Avseende 16 år och äldre

Stockholm och kulturen

*Statens syften med stödet för folkbildningen:
Bidra till att bredda intresset för och öka
delaktigheten i kulturlivet.*

Stockholm har ett utbrett och starkt kulturliv med ett stort antal kulturinstitutioner som museer, teatrar och konsertlokaler men också en utbredd deltagarkultur med koppling till studieförbund och andra delar av föreningslivet. Kulturhuset i Stockholm anses vara Sveriges största och tre av Unescos världsarv ligger i Stockholms län, Birka och Drottningholms slott (båda i Ekerö kommun) och Skogskyrkogården (Stockholms kommun). Det finns en lång historia av kulturengagemang och festivaler i huvudstaden. Kulturen finansieras av staten, landstinget och respektive kommun men också ur deltagarens egen ficka. I vissa kommuner utanför Stockholm stad är det glesare med kulturaktiviteter och arrangemang.

I Stockholms län är det Stockholms stad som står för en övervägande majoritet av det kulturella utbudet, det är därmed relevant att fråga sig om stadens kranskommuner nås av kulturarrangemang och om alla ges samma möjlighet att delta? Trots en geografisk närhet kan det finnas ekonomiska och kulturella svårigheter för invånare att ta sig till kulturen i Stockholms stad.

Mediabevakningen av det lokala, politik såväl som dagsaktuella händelser, i Stockholms län kommer många gånger i skymundan av den rikstäckande journalistiken. Antalet hemlån av böcker per invånare är lägre i Stockholms län än riksgenomsnittet liksom antalet barnbokslån var mindre än 14 stycken per barn mellan 0-14 år i 21 av kommunerna i länet, vilket är lägre än riksgenomsnittet på närmare 20 stycken per barn.

Stockholms läns landsting stöttade kulturorganisationer, föreningsliv och folkbildning med 413,4 miljoner kronor 2013, detta för att de vill stimulera ett rikt och tillgängligt kulturliv över hela regionen med fokus på barn och unga. Stockholms läns landstings kulturbudget är lika stor som Skåne-regionens kulturbudget vilket betyder att per invånare har Stockholm en lägre budget riktad till kulturliv än Sveriges tredje största region.

Stockholm och studieförbunden

Alla tio studieförbund bedriver verksamhet i Stockholms län och de är också representerade med lokalkontor nästan i alla kommuner i regionen. Flest lokalkontor har studieförbunden i Stockholms stad.

Det genomsnittliga generella bidraget från länets kommuner till studieförbunden är under riksnivån, 19,04 kr per invånare, jämfört med 34 kr per invånare. Detta innebär att Stockholm är det län i Sverige som ger lägst generellt bidrag. Till viss del har detta att göra med att länet innefattar nio av de 16 kommuner i landet som inte ger några generella bidrag alls till studieförbunden. Överlag ger de bidragsgivande kommunerna i länet låga bidrag till studieförbunden. Bland de kommuner i länet som ger generella bidrag är det endast Södertälje som ger bidrag som överstiger genomsnittet för riket.

Stockholms läns landsting ger 34 miljoner kronor i generella bidrag till folkbildningen, vilket motsvarar 16 kronor per invånare. Därutöver ges även 815 000 i bidrag till länsbildningsförbundet. Både det generella bidraget och bidraget till länsbildningsförbundet ligger kvar på samma nivå som föregående år.

Kommun	Generellt bidrag till studieförbunden (kr/invånare)
Botkyrka	29,05
Danderyd	0
Ekerö	6,94
Haninge	21,52
Huddinge	29,34
Järfälla	0
Lidingö	0
Nacka	0
Norrtälje	21,20
Nykvarn	0
Nynäshamn	31,72
Salem	0
Sigtuna	17,78
Sollentuna	4,50
Solna	0
Stockholm	25,24
Sundbyberg	12,31
Södertälje	44,85
Tyresö	16,01

Täby	0
Upplands-Bro	12,37
Upplands-Väsby	31,79
Vallentuna	4,81
Vaxholm	0
Värmdö	6,86
Österåker	11,20
Stockholms län i genomsnitt	19,04
Sverige i genomsnitt	33,93

Reflektioner

Storstadsregionen Stockholm är expansiv med hög befolkningstillväxt och stor arbetsmarknad. Som huvudstad har Stockholm ett stort inflytande i rikets politik och utveckling. Länets kommuner har betydligt bättre förutsättningar vad gäller befolkningsökning och arbetstillfällen än andra delar av landet. Inom flera områden så som utbildning och sysselsättning presterar Stockholm bättre än resterande landet. Men det skiljer sig mycket mellan länets kommuner och flera av dem har utbredda socioekonomiska problem med hög arbetslöshet, ökande utbildningsklyftor och lågt förtroende för politiker. Studieförbunden och folkbildning kan bidra till statens mål, att människor ska kunna påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen. I regionen är såväl kulturliv som social omsorg av betydelse för att alla medborgare ska kunna erbjudas en god livsmiljö oavsett bakgrund eller födelseort.

I regioner som genomgått strukturomvandlingar är goda möjligheter till såväl formell som icke formell utbildning avgörande för att hantera arbetslöshet och utjämna ekonomiska klyftor. Studieförbunden ger människor möjligheter att omskola sig, vidareutbilda sig och öka sin kompetens, med grundtanken att lärandet ska vara fritt och frivilligt och tillgängligt för alla. Sådana verksamheter kan nå de som kanske är långt från arbetsmarknad eller kulturliv och möjligtvis behöver en eller två nya chanser i livet. Sannolikt kommer Stockholms behov av samverkan med civilsamhället inte att minska framöver, snarare tvärtom. Studieförbunden och folkbildningen är en viktig del i det livslånga lärandet och kompetensutvecklingen i regionen. Vilket är extra relevant i vissa delar av regionen med högre ungdomsarbetslöshet och större andel som går ut skolan med ofullständiga betyg och bristfällig kunskap. Studieförbunden kan arbeta med statens syfte för folkbildningen att utjämna utbildningsklyftor och hjälpa människor med verktygen för att påverka sin livssituation.

Kommunernas generella bidrag till studieförbunden har som nämndes i förordet, minskat drastiskt de senaste 20 åren. Ser man till Sverige som helhet har det genomsnittliga generella bidraget från kommunerna minskat från 77 kr per invånare 1992 till 34 kr per invånare 2013, det vill säga mer än en halvering på 20 år. Ett generellt bidrag betyder att studieförbunden och dess deltagare själva får styra vad pengarna ska finansiera vilket är viktigt då studieverksamheten ska bygga på deltagandefrihet. I Stockholms län ger en majoritet inget eller under det svenska

genomsnittet i generellt bidrag till studieförbunden. I jämförelse med resten av landet är det betydligt färre i Stockholm som deltar i studieförbundens verksamhet vilket kan förklaras av mindre resurser från kommuner till folkbildningens verksamhet. Men att enbart utgå från kommunernas generella bidrag ger inte någon fullständig bild av hur kommunerna samarbetar med studieförbunden. Flera av studieförbunden bedriver verksamheter i kommunerna som finansieras på andra sätt än genom generella bidrag. Riktat stöd, entreprenader och projektbidrag har under de senaste decennierna ökat på ett nationellt plan. Sannolikt gäller detta även för Stockholm. Behov av ett fritt bidrag utan angivelser finns för att studieförbunden ska kunna fortsätta med en bred och föränderlig verksamhet. Diskussionen om hur relationen mellan kommuner och studieförbund påverkas av de förändrade finansiella förutsättningarna måste föras, såväl inom kommuner som i studieförbund. Förhoppningsvis kan denna rapport ge inspiration till sådana diskussioner.